

ANADİLİ VE ALFABE KONFERANSI SONUÇ BİLDİRİSİ

Sürgünün 139. yılı nedeniyle düzenlenen anma etkinlikleri çerçevesinde, Kafkas Derneği Genel Merkezi tarafından yapılan çağrı üzerine 16-19 Mayıs 2003 tarihlerinde Ankara'da "Anadili ve Alfabe Konferansı" aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmiş ve sonuçlandırılmıştır.

16 Mayıs 2003 akşamı dinleyicilerin de katıldığı açılış oturumunda konferansın önemi vurgulanmış, amaç ve çerçevesi ortaya konmuştur. Buna göre konferansın başlıca amaçları şöyle özetlenebilir:

Diyaspora ülkelerinde, özellikle Türkiye'de içinde bulunulan koşullarda anadili ciddi biçimde unutulma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu tehlikeye karşı kısmen de olsa direnebilmek, anadilinin unutulmamasına, yeniden öğrenilip geliştirilmesine katkıda bulunabilecek araçlardan biri de alfabadır. Adıgece ve Abazaca 1930'lu yıllardan beri Kiril esaslı alfabelerle yazılıp okunmaktadır. Bu alfabelerle basılmış 7 milyondan çok yayın bulunmaktadır. Bu kaynaklara doğrudan ulaşmak ve diyaspora ile anavatanın ilişkilerini geliştirmek için bugün kullanılmakta olan Kiril esaslı Adıge ve Abaza alfabelerini öğrenmek gerektiği açıktır. Bu konferansın amacı mevcut Kiril esaslı alfabelerin yerine bir Latin alfabesi önermek değil, diyasporada yaşayan Çerkeslerin anadillerini öğrenmelerini kolaylaştıracak, birbirinden farklı Adıgey, Kabardey, Abhaz ve Abazin (Aşuva-Aşharuva) alfabelerini ortak hale getirecek ve yazımda standart sağlayacak Latin esaslı bir yazı sisteminin oluşturulmasıdır. Bunun internette ve bilgisayarda da anadili öğrenimini ve kullanımını kolaylaştırılacağı düşünülmektedir.

Avrupa Birliği adaylığı sürecinde Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının anadillerini öğrenme biçim ve koşullarına ilişkin yasal düzenlemelerin yapıldığı bu dönemde, yetkili bazı bürokratların devlet adına yaptığı "anadili öğreniminde yalnızca Latin harflerinin kullanılabilmesine" ilişkin açıklamalar son derece yadırganmıştır. Her dilin kendi alfabesiyle öğrenilmesi gerektiği açıktır. Hiçbir uygar ülkenin bunun aksine bir tutum içinde olması düşünülemez. Dünya ülkeleri içinde daha saygın ve etkin konumda görmek istediğimiz Türkiye'nin anadili öğrenimi konusunda bu tür dayatmalar içinde olabileceğine inanmak istemiyoruz. Aksine anadili öğrenimini kolaylaştırıcı düzenlemeler yapmasını umuyor ve bekliyoruz.

Konferansın ikinci günü, konferans sonuç bildirgesi hazırlama komisyonu ve alfabe komisyonu seçilerek çalışmalara başlandı. Anayurt Çerkesya'daki anadili öğretimi çalışmaları, Adıgece'nin ve Abazaca'nın ikinci dil olarak öğretilmesi deneyimleri ortaya kondu ve değerlendirildi.

Adıgey Cumhuriyeti'nden BLAĞOJ Zulkarin; Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'nden BAKU Hanceriy ve PAZ Sergey; Kabardey-Balkar Cumhuriyeti'nden BİJO Boris anayurttaki anadili eğitimine ve yabancılara Adıgece ve Abazaca'nın ikinci dil olarak öğretilmesine ilişkin çalışmalar hakkında bilgi verdiler. Hollanda'dan HATKO Fethi Recep, Suriye'den VAROKO Samara ve Ürdün'de Adıgece öğretmenliği yapmış olan NETABJE Cankat Devrim ve Türkiye'den Fahri HUVAJ diyasporada anadili ve okuma-yazma öğretimine ilişkin çabalar ve deneyimler hakkında değerlendirmede bulundular. Hatko Mine Bağ da uzmanların çağdaş dil öğretim teknikleri hakkında görüş ve tavsiyelerini sundu.

Kafkasya'da Yakovlev tarafından hazırlanan Latin esaslı Adıge ve Abaza alfabeleri ile diyasporada hazırlanan Latin esaslı başlıca alfabeler (Blenaw Batekhue Harun, Kube Şaban, Butbe Mustafa, Slava Çirikba, George Hewitt, Monika Höhlig) Murat Papşu tarafından tanıtıldı. Hatko Fethi Recep, Yemuz Yılmaz ve Fahri Huvaj alfabelerini kendileri tanıttılar.

Alfabeler karşılaştırılarak değerlendirildi ve bu değerlendirmeler ışığında Slava Çirikba'nın hazırladığı alfabe önerisi esas alınarak, Kiril esaslı Adıge (Adıgey ve Kabardey) ve Abaza (Apsuva ve Aşuva) alfabelerindeki harflerin Latin karşılıkları müzakere sonucu kabul edildi.

Anadili öğreniminin zor olduğu diaspora koşullarında, anadili öğrenimini ve okumayazmayı kolaylaştırmak amacıyla birbirine çok yakın bazı seslerin Latin karşılıklarının aynı harflerle yazılması ilkesi benimsendi. Hazırlanan bu ortak Latin Adıge-Abaza alfabesi önerisinin, değerlendirilmek üzere 27 Haziran 2003 tarihinde Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'nde yapılacak Dünya Çerkes Birliği toplantısına sunulmasına karar verildi.

Konferans boyunca dile getirilen diğer hususlar ve yapılan çağrılar şöyle özetlenebilir.

Diyasporada yaşayan Çerkesler olarak hepimiz için temel dayanak ve rehber anayurt Çerkesya'dır. Orada üretilen bilimsel, kültürel, sanatsal ürünler diaspora Çerkesleri için de ulusal onur ve gurur kaynağıdır.

Anayurtta kullanılan farklı alfabelerin birleştirilerek tek bir ortak alfabenin, hiç değilse bir Adıge ve bir Abaza alfabesinin benimsenmesi konusunda, başta cumhuriyetlerimizin başkan ve yöneticileri olmak üzere, ilgili bütün kurumları ve bilim adamlarını ilgi ve çabalarını yoğunlaştırmaya davet ediyoruz.

'Anadili' kelimesinin de işaret ettiği üzere dil öncelikle anneden öğrenilir. Bundan hareketle, bütün Çerkes annelerini ve geleceğin anne adaylarını çocuklarına anadillerini öğretme konusunda daha duyarlı ve sorumlu davranmaya çağırıyoruz. Ulusal varoluş mücadelesinde kadınların da en az erkekler kadar aktif biçimde yer alması gerektiğini, aksi takdirde anadilini kaybetme tehlikesinin önlenemeyeceğini önemle vurgulamak isteriz.

Katılımcılar olarak Anayurttaki cumhuriyetlerimizden, eğitim ve kültür kurumlarımızdan diasporaya daha etkin biçimde el uzatmalarını bekliyoruz. Diasporadaki bütün dernek ve vakıf yöneticilerini anadili öğretimine ve kullanımına daha çok önem vermeye davet ediyoruz.

Yine katılımcılar olarak, bu konferansta varılan sonuçların, özellikle anadillerimizi ortak bir alfabeyle yazma iradesinde uzlaşmış olmanın tarihsel önem taşıdığını, bu uzlaşmanın gelişerek devam edeceğine ilişkin umutlarımızı ve bu konudaki kararlılığımızı ifade etmek isteriz.

Konferans katılımcıları adına görevli komisyon üyeleri olarak ilgililere ve kamuoyuna duyururuz.

Ek: Ortak Alfabe Tablosu

Özdemir Özbay Fahri Huvaj Murat Papşu M.Emin Kaynar

İmza

İmza

İmza

İmza

Adıge		Abaza		Latin
Batı (Adıgey)	Doğu (Kabardey)	Abhaz	Abazin	
а	а	а	а	a
б	б	б	б	b
в	в	в	в	v
г	г	г	г	g
-	-	гъ	гъ	gi
гу	гу	гə	гв	gu
гъ	гъ	ҕ	гъ	gh
-	-	ҕъ	гъь	ghi
гъу	гъу	ҕə	гъв	ghu
-	-	-	гІ	g'
-	-	-	гІв	g'u
д	д	д	д	d
-	-	дə	-	du
дж	дж	џъ	дж	c
-	-	џ	джь	c
дз	дз	з	дз	dz
-	-	зə	джв	tsu
е	е	е	е	é
ж	-	ж	ж	jj
жъ	жъ	-	-	jh
жъу	-	жə	жв	jhu
жь	ж	жь	жь	j
з	з	з	з	z
и	и	и	и	i, yi
й	й	-	й	y
к	к	қ	к	k
-	-	қъ	къ	ki
ку	ку	қə	кв	ku
-	-	к	кІ	k'
-	-	къ	кІъ	k'i
къ	къ	к̣	къ	kh
-	-	к̣ъ	къь	khi
къу	къу	к̣ə	къв	khu
-	кхъ	-	хъ	kxh
-	кхъу	-	хъв	kxhu
кІ	кІ	-	-	ch'
кІу	ку	кə	кІв	k'u
л	л	л	л	l
лъ	лъ	-	тл	lh
лІ	лІ	-	-	l'
м	м	м	м	m
н	н	н	н	n
о	о	о	о	o, wo
п	п	п	п	p
пІ	пІ	п	пІ	p'
пІу	-	-	-	p'u
р	р	р	р	r

с	с	с	с	s
т	т	т̣	т	t
-	-	тə	-	tu
тl	тl	т	тl	t'
тly	-	-	-	t'u
-	-	тə	-	tu
у	у	у	у	u, wu
ф	ф	ф	ф	f
-	фl	-	-	f'
х	х	-	-	x
-	ху	-	-	xu
хь	хь	х	х	xh
-	-	хь	хь	xhi
хьу	хьу	хə	хв	xhu
хь	хь	х̣	хl	h
-	-	хə	хlв	hu
ц	ц	ц	ц	ts
цу	-	цə	чв	chu
-	-	цə	чlв	ch'u
цl	цl	ц	цl	ts'
ч	ч	ч	ч	ch
чь	-	-	-	ch
чl	-	ч̣	чl	ch'
-	-	-	тш	tch
-	-	-	шl	tch'
ш	-	-	-	sh
шь	щ	шь	щ	ss
шьу	-	шə	шв	shu
шl	щl	-	-	sh'
шly	-	-	-	sh'u
щ	ш	ш	ш	sh
ы	ы	ы	ы	ɪ
-	-	o	-	yu
э	э	-	-	e
l	l	-	-	'
ly	ly	-	-	u